

MYSTAGOGIE DNES

RESUMÉ ČLÁNKŮ Z BELGICKÉHO ČASOPISU LUMEN VITAE

Tematika mystagogie v katechezi u nás zatím nepatří ke „žhavým“ aktualitám rozhovorů nebo článků o katechezi. Oproti tomu v prestižních zahraničních katechetických časopisech lze v posledních letech nalézt toto téma poměrně často. Jednotlivé články nabízejí náhledy na mystagogii z různých úhlů pohledu. Vybrali jsme z nich dva podněty z nejvýznamnějšího periodika *Lumen Vitae*, které vydávají jezuité v Belgii. První článek vychází z mystagogie v liturgii a v závěru nabízí konkrétní mystagogický výklad obřadů spojených s přijímáním eucharistie. Druhý článek seznamuje s cestou církve ve Francii, vedoucí ke znovudocnění mystagogie. Také tento článek obsahuje několik praktických podnětů ke katechezi.

MYSTAGOGIE

– POSTUPNÉ UVÁDĚNÍ DO TAJEMSTVÍ

Resumé článku Paula De Clercka¹

Účel mystagogie

Termín „mystagogie“ je užíván v liturgické teologii. Doslova znamená „uvádění do tajemství“. To odpovídá zcela běžné praxi: každý člověk má zkušenost s postupným vstupováním do smyslu věcí. Proto mají v lidském životě důležitou roli vzpomínky, paměti či vyprávění. Porovnání toho, jak to bylo „kdysi“ a jak je tomu „nyní“, pomáhá lépe porozumět životu. Také psychoterapeuti mají zkušenost, že nestačí jediné sezení, aby si pacient uvědomil, co je kořenem jeho obtíží. Platí to i o knihách, které čteme, či představeních, jichž se účastníme. Při každém opakování jim rozumíme stále lépe.

Mystagogie je základní dimenzí liturgie. Víme, že smysl věcí nelze odhalit na první pohled, na první poslech, po prvním uskutečnění. Liturgické konání se opakuje, protože doprovází náš život, ale také proto, že biblickým textům nenasloucháme „stejným ušima“ v patnácti a v pětadvaceti letech a že pohřbu se neúčastníme se stejnými pocity v mládí, nebo když sami cítíme, že se blíží naše smrt. V každém věku či za různých životních okolností jim rozumíme jinak.

Mystagogii lépe porozumíme, když prozkoumáme její místo v obřadech křesťanské iniciace dospělých a ukážeme, že je také základním požadavkem veškeré křesťanské existence. Proces „stávání se křesťanem“ je charakterizován čtyřmi etapami: první evangelizací, katechumenátem, očišťováním a slavením iniciačních svátostí a mystagogií. Existence tohoto posledního období může být pro někoho překvapivá: Copak o velikonoční vigílii nebylo vše dokončeno? Lze ještě něco přidat ke svátostem, které působí znovuzrození? Nestali se z katechumenů křesťané skrze křest, biřmování a eucharistii? Ano, stali. Díky Božimu obdarování se stali křesťany, avšak ještě musejí objevit všechno křesťanské bohatství a nároky, stále potřebné zázraky i obnovující se obrácení. Vše, co jim bylo dáno, je třeba přijmout.

Mystagogie v teologii svátostí

Skutečnost, že proces křesťanské iniciace nekončí velikonoční vigílií, ukazuje, že slavení svátostí není konečným cílem katechumenátu. Obdobně to platí i o iniciačních svátostech přijímaných odděleně: to se týká prvního svatého přijímání dětí a biřmování. Mnozí mají v praxi zafixováno, že člověk musí zvládnout určený počet let katechetické přípravy, aby získal onu svátost (dostal se ke svému cíli), a jakmile tohoto cíle dosáhne, je „konec“. Podle této mentality není slavení svátostí pojímáno jako začátek nového způsobu života, ale jako poslední etapa konečně dokončeného procesu.

Chápání křesťanské iniciace dospělých toto pojetí ruší. Katechumeni neprocházejí iniciačním procesem proto, aby byli pokřtěni, ale aby vstoupili do života ze křtu. Úkolem mystagogie je, aby pokračovali v cestě a začali žít skutečným křesťanským životem. Aby byli uváděni hlouběji do významu tajemství přijatých o Velikonocích. **Slavení svátostí je základem jiného života, který začíná.**

Dvě ze tří iniciačních svátostí, které může člověk přijmout jen jednou (křest a biřmování), jsou znamením nezrušitelného Božího daru. Eucharistie se naopak opakuje: předkládá se ve formě pokrmu, jež potřebujeme neustále. Od první neděle po Velikonocích jsou nově pokřtěni zvaní Vzkříšeným Pánem, aby se shromažďovali k naslouchání Slovu a lámání chleba, aby žili z přijatých svátostí a zařazovali se stále víc do křesťanského společenství. „Ustavičná svátost“, jak se někdy říká, není biřmování, ale eucharistie, k níž jsou křesťané zvaní každou nedělí. Dá se to přiblížit obrazem pojízdných schodů. Jakmile člověk jednou vstoupí na jeden schod iniciace, třetí svátost ho vyzývá k pokračování; unáší jej stále dál v objevování různých aspektů křesťanského života. Účelem mystagogie z tohoto úhlu pohledu je, aby člověk stále **více objevoval smysl svátostí**. Sama mystagogie spočívá, zvláště díky opakovanému slavení eucharistie, v tom, že je člověk stále více prostoupen Duchem, aby se připodobnil Kristu a vzdával díky Otci.

Úloha mystagogie

v začleňování do křesťanského společenství

V období mystagogie se nově pokřtění učí zaujmout své místo v církvi, a to jak v profesionálních aktivitách, tak i v pastoračních. Uplatní se při tom komunitní rozměr křesťanského života a eucharistické sdílení, jichž není nikdy dosaženo jednou provždy.

Mystagogie z pohledu osobního života

Sama existence mystagogického období upozorňuje katechumeny, že oním „velkým dnem“ všechno nekončí. Riskovali by, že po tom, co tak dlouho očekávali, přijde zklamání v následných „obyčejných“ dnech. Hrozilo by upadnutí do minulých zvyků. Slavnostní dny jsou samozřejmě krásné a nezbytné, pomáhají bránit se pocitu banality. Středím svátků a běžného života se tyto dny jakoby vzájemně zúrodňují.

Úkolem období mystagogie je tak „vepsat“ velikonoční svátosti do každodennosti života, aby se zdůraznilo, že křest není něco, co patří minulosti, ale život ze křtu je teprve před nimi. Období mystagogie má umožnit, aby božské skutečnosti, přijaté během Velikonocí noci, sestoupily až do hlubin srdce tak, aby zasáhly samy postoje. Něco obdobného se děje v manželství, kdy po velkém dni začíná společný život. Období mystagogie vymezené dobou velikonoční je tak obrazem celého křesťanského života.

Mystagogie prostupuje celý křesťanský život

Boží poklady jsou nevyčerpatelné. Mystagogie je z tohoto pohledu součástí iniciačního procesu během velikonoční doby proto, aby se zdůraznila skutečnost, že jde o hlavní myšlenku celého křesťanského života. Významné biblické texty jsou křesťanům předkládány při nedělní eucharistii každé tři roky. Je to dostatečně dlouhá doba na to, aby si je člověk už dokonale nepamatoval, ale také k tomu, aby v něm vzbudily radost ze znovuobjevování. Nedělní lekcionář se tak stává nástrojem mystagogie. Podobně to platí i pro celý křesťanský život. Při účasti na každém křtu, na každé velikonoční vigílii mohou znovu prožít svůj křest a vyznání víry, které tvoří jeho podstatu. Při každé svatbě mohou i já znovu říci ano svému manželovi, manželce. Díky pohřbu, jehož se čas od času účastním, mohou ztrácet strach ze smrti, která se blíží, a znovu důvěřovat Bohu života. To je mystagogie – postupné, stále nové, stále hlubší uvádění do tajemství.

Metoda mystagogie

„Jak se to stane?“ ptala se Maria anděla. Liturgik odpovídá: milostí Ducha, samozřejmě, ale také skrze obřady. Uvedme příklad: ptejte se, jak přijímat eucharistii, aby nám nezevšednělo toto vrcholné setkání s Bohem.

Obřad přijímání začíná modlitbou „Otče náš“. Jde o první způsob přijímání. Společně pojmenováváme osobu, na niž se obracíme při přijímání. Jako první nás s ní spojuje slovo. Máme společného Otce, díky kterému se přijímáme vzájemně mezi sebou – to je alespoň záměrem této modlitby. Ta má pomáhat uskutečňovat to, co po ní bude následovat.

Po této modlitbě přichází druhý způsob přijímání: pozdravení pokoje doprovázené slovem kněze „Pokoj Páně ať zůstává vždycy s vámi“. Nejde tedy jen o to, abychom si slušně potřásl rukou se sousedem. Skutečně přijímáme pokoj Krista, který nám řekl: „Pokoj vám zanechávám, svůj pokoj vám dávám.“ (J 14,27) Tato slova jsou zmíněna i v předcházející modlitbě. V tomto způsobu přijímání jde o přijetí pokoje Páně od souseda či sousedky a jeho předání dál. V této chvíli se projevuje jednota dvou příkázání (Mt 22,34–40): v křesťanství nelze milovat Boha, jestliže bychom nemilovali svého bratra. Nemůžeme přijímat Boha, aniž bychom přijímali i druhé.

Následuje lámání chleba. Účast na něm představuje třetí způsob přijímání. Toto gesto je nezbytné, aby každý mohl dostat kousek. Vychází z Ježíšových slov „Toto je moje tělo, které se za vás láme“ (v české verzi modlitby je použito slovo „vydává“). Tento chléb není podobný s tím, který si koupíme v pekařství. Je to chléb života, který sestupuje z nebe, aby dal světu život. V tomto lámání se odehrává život člověka a Boží záměr. Při lámání chleba bychom si měli uvědomovat, že naše přijímání eucharistie znamená přiblížit se, natáhnout ruku, otevřít ústa a nechat se proniknout Tím, o němž právě slyšíme, že je Beránkem Božím.

Poté přichází samo přijímání – spodobení se s tímto pokrmem, chlebem a nápojem, abychom byli podobni Tomu, jehož přijímáme. Odehrává se svátostný proces. Náš metabolismus i fyziologie jsou ve službě našeho zbožšťování.

Koronou celého procesu je modlitba: prosíme jednak o to, aby toto přijímání bylo plodné, a jednak o to, aby nás vedlo k poslednímu uskutečnění tohoto přijímání při definitivním setkání s Tím, jehož poznáváme jako Pána svého života. V takové chvíli není obtížné přijmout posláni „Jděte ve jméno Páně“, abychom uskutečnili, co jsme právě prožili.

KAM AŽ VEDE CESTA MYSTAGOGIE DNES?

Resumé článku Louise-Marie Chauveta²

Zvýšený zájem o mystagogii

Ve francouzské církvi je téma mystagogie aktuální. Tento článek reflektuje tuto skutečnost a hledá odpovědi na otázky: Kam až vede cesta mystagogie? Co je dnes na tomto typu aktivit zajímavého a jaké jsou jejich limity? Jedná se o jev intenzivní a trvalý, nebo jde spíše o náhlý a mohutný zájem? Jednou z odpovědí je zjištění, že tlak vyvíjený na křesťany současnou moderní dobou si vynutil novou potřebu znovupotvrzení jejich identity. To se projevuje často až odvážným vyjádřením odlišnosti od okolního „světa“; potřebou relativně silného duchovního života a zkušenosti (ve) společenství, zvláště zkušenosti liturgického slavení s vysoce emocionálním obsahem. Z toho vyrůstá současný zřetelný důraz na mystagogii.

Co představuje mystagogie v současné církvi

Mystagogie je spojena s liturgickým slavením a směřuje k uvádění do tajemství, a to **na základě cesty zevnitř, čili skrze zkušenost**, kterou zúčastněným dává prožít liturgické slavení toho, co svatý Pavel nazývá „tajemství Krista“ (Ko 4,3; Ef 3,4). Tajemství je chápáno v křesťanském slova smyslu.³ Jde o tajemství, které dává život, protože o něm, stejně jako o „tajemství života“ či „lásky“ či „smrti“, platí, že čím více je zakoušíme živou zkušeností, tím více dává životu onu „hloubku“, která z něj činí skutečnost velmi vzácnou a zároveň velmi křehkou. Lze říci, že tajemství nás „živí“.

Na katechetickém kongresu Ecclesia 2007, který se konal v Lurdech, na mnoho účastníků zapůsobil výraz „starší bratr ve víře“. Je jím označen křesťan, který vezme „mladšího“ za ruku a pomůže mu k vytvoření zkušenosti uvádějící do hloubky tajemství Boha, Spasitele. Takový je i význam mystagogie u církevních otců: novokřtělci odhalovali význam toho, co slavili a přijali, až poté, co to prožili. Mystagogické katecheze se neuplatňovaly jen z důvodů disciplinárních (jedná se o opatření udržovat v tajnosti obsahy zasvěcení před nezasvěcenými), ale též z důvodů katechetických. Sv. Ambrož k tomuto tématu řekl: „Světlo tajemství proniká lépe k těm, kdo je neočekávají, než kdyby mu předcházelo jakékoli vysvětlení.“ A ještě dodává: „Otevřete tedy své uši a vdechujte krásnou vůni věčného života získaného skrze dar svátostí.“⁴

Dnešní poznatky z psychologie či pedagogiky oprávněnost tohoto přístupu k poznání zcela potvrzují. Lze říci, že iniciace odpovídá požadavkům tzv. „celistvé výchovy“, která se neobrací jen či hlavně na intelekt, ale k celé lidské bytosti – tj. k tělu člověka, k jeho srdci (touze), paměti a postojům. Tato pedagogika se však opírá o církev, jejíž základní „tradiční“ předává („Odevzdal jsem vám to, co jsem sám přijal.“ srov. 1 K 11,23; 15,3).

Tyto dvě charakteristiky mystagogie se týkají i dětí školního věku, adolescentů, „znovuzačínajících“ dospělých i dospělých začleněných do církevního společenství, kteří oceňují tento postup pro svůj vlastní duchovní růst. Jde tedy o to, abychom „dali zaznít“ (což je původní význam slova katecheze) Božímu slovu v životě těchto lidí při liturgických slaveních a zároveň převáděli ozvěnu tohoto slova nejen na známé formy, jako je katecheze dětí, katechumenát dospělých, ale také na celek církevního společenství (nejčastěji farního).

Podnět francouzských biskupů

Ve známém Dopise francouzským katolíkům z roku 1996 biskupové doporučují plán tří „linií jednání“: oslavovat spásu, sloužit lidem a hlásat evangelium.⁵ V programu hlásání evangelia zaujímá ústřední místo „iniciační pastorační“ a péče o „začínající věřící“.⁶ Francouzští biskupové v dopise odkazují na liturgický zdroj těchto iniciativ: „naše kritická situace vyžaduje, abychom se vrátili k pramenům naší víry, a nutí nás stát se učedníky a svědky Boha Ježíše Krista způsobem ještě rozhodnějším a radikálnějším“.⁷ Výzvy k tomu, abychom „šli k pramenům víry“, byly znovu opakovány ještě důrazněji v roce 2003, kdy byl vydán dokument „**Jít k jádru víry**“.⁸ Jeho charakter je přímo mystagogický. Nabízí totiž postup umožňující liturgickou zkušenost velikonoční vigílie. Konkrétně je tento proces popsán následovně:

Venku. To je tam, kde lidé žijí. Nacházíme se tam i my, každý takový, jaký je. Se všemi sdílíme stejné temnoty. Věřící není někdo, kdo už to „zvládl“. Svým lidstvím je bratrem všech, kteří žijí ve světě, tápají a hledají svoji cestu.

Dar, který je dán všem. Nejsme sjednoceni díky naší iniciativě, ale díky světlu, které nás sjednocuje: aktivní přítomnost Krista zemřelého a vzkříšeného. Možnost být jím doprovázen je nabídnuta všem a každému jako světlo, které přitahuje v noci. Tam, kde se v našem životě nacházíme, se k němu můžeme obrátit.

Cesta (etapa), kterou máme projít. Jsme shromážděni „zvenku“, ale ne proto, abychom tam zůstali. Pozvání se upřesňuje: pozvání nejen se dívat nebo poslouchat, ale pozvání vstoupit. Stejně jako přijímáme skok přes potok, abychom se dostali na druhý břeh, potřebujeme prožít „skok“ ke Kristu mrtvému a vzkříšenému. Skok k tomu, kdo otevírá cestu. Jedná se o to, opustit jednu situaci, abychom mohli jít k jiné.

Pohyb. Jde o pozvání mezi ty, kteří následují Krista. Křesťanský život se nedefinuje jako pasivní stav (jsem křesťan, nebo nejsem), ale dynamicky – křesťané se angažují v existenci tím, že jdou za Kristem.

Ve chvále. Tuto noc je evidentní, že nejsme pro Boha cizinci. Díky Duchu Svatému v našem srdci můžeme Bohu „tykat“. Nemáme se ptát, jak si můžeme získat Boží přízeň. My mu děkujeme už ode dneška navždycky. Obracíme se k němu jako k někomu, kdo zachraňuje.

Tento postup je typicky mystagogický: umožňuje porozumět jádru víry tím, že je dáva „tajemně“ prožít. Nadšení účastníků výše zmíněného kongresu dáva tušit, že mezi sedmi tisíci účastníky vyslanými ze svých diecézí bylo mnoho těch, kdo objevili mystagogii teologicky i existenciálně. Ti také po návratu do svých církevních společenství toužili po tom, aby se nejen o mystagogii „rozdělili“ se svými bratry a sestrami křesťany, ale chtěli také objevovat nové cesty, jak nabízet víru.

Různé typy zájmu o mystagogii

Potřebu čerpat u pramene víry nalézáme u křesťanů, kteří jsou v církvi „doma“. Jsou nejen konfrontováni s vnitřními těžkostmi křesťanské víry, ale také destabilizováni některými společenskými a kulturními jevy naší současnosti: náboženským pluralismem; pokušením skepticismu („všechna náboženství jsou si rovna“); jsou oslabováni častými obtížemi ve vedení svých vlastních dětí k víře, a to i přes svoji velkou snahu; dále pokušením stávat se postupně spíše „poutníky“ než „praktikujícími“ (D. Hervieu-Léger); korozivním efektem způsobeným pocitem, že křesťanství bude už jen ztrácet atd. Z toho plyne, že nejde prostě jen o jednorázové obtíže, přestože jsou závažné, ale o jakési otřesy

půdy, z níž vyrůstá jejich křesťanská identita. To zasahuje nejen jejich představy o Bohu, Kristu či církvi, ale samo lůno, v němž se tyto představy utvářejí. Odtud tedy pochází jejich touha po všem, co jim pomůže upevnit jejich křesťanskou identitu.

V tomto směru hraje hlavní roli volání po „zkušenosti“, po zkušenosti zakoušené dostatečně silně na to, abychom pocítili, že „je dobře“ být a nazývat se křesťanem a že se za to nemusíme stydět; spíše jsme na to hrdí, protože to v naší současnosti dává smysl a je schopno přivést ke štěstí. Objevuje se tedy silná poptávka po slavnostních a modlitebních liturgických slaveních, která umožňují hřejivý zážitek společenství a zvnitřnění. Také poptávka po rozumovém chápání víry, silná sama o sobě, protože je evidentní, že se „selskou“ vírou již nevystačíme, je uspokojena, když nachází oporu v liturgické zkušenosti. V tomto smyslu je významné, že teologická formace nabízená křesťanům je stále více „trojrozměrná“ (ve srovnání s tou, která převažovala v letech 1970–1990). Nyní je kritická reflexe víry doplněna prostorem k modlitbě a sdílením zkušeností mezi účastníky.

Početná skupina křesťanů však nemá křesťanskou formaci buď žádnou, nebo nedostatečnou. Nepotřebuje upevnění víry, ale spíše její institucionalizaci. Pro ty utváří důležitý opěrný bod (pro ně často) překvapivá zkušenost s křesťanskými liturgickými slaveními, která jsou zároveň slavnostní i niterná. Na ně by měla navazovat trpělivá práce, protože velká část křesťanů jsou spíše „poutníci“ nebo jsou výrazně závislí na „charismatu“ kněze či laických animátorů, případně je jejich emocionální zkušenost příliš krátká a nárazová na to, aby je mohla utvářet, protože za sebou nemají dlouhodobější zkušenost křesťanského života. A v takovém případě zbývá jen to, aby přijali nabídku porozumění víře, která jim může být učiněna díky jejich dobré liturgické zkušenosti. Ta jim „dělá dobře“, či je pro ně „výzvou“, jak slyšíme z jejich úst. Zdá se, že často nabídka vytváří poptávku a umožňuje na ni odpovídat.

Z výše uvedeného vyplývá poznání, že se dnes v každém věku a v každém životním prostředí (v rodině, ve školách, v nemocnici) objevuje poptávka po novém začátku v křesťanské víře. Vhodným prostorem k uskutečnění nabídky je nejen systematická katecheze či výuka náboženství, ale také příprava ke křtu, manželství, prožitek pohřbu; nebo vychází z široké a nové evangelizační nabídky farního společenství. V nich hraje nezanedbatelnou roli účast na slavnostních nedělních shromážděních (protože neděle je „jiná“ než ostatní dny) a otevírá se tak cesta mystagogii.

foto: Aneta Maclová

foto: Aneta Maclová

Teologický pohled

Liturgie není místem spekulace (-logie), ale je záležitostí činu (-urgie). Jedná se o čin symbolický, nikoliv technický. Konkrétně jde o komunikaci „v Duchu“ s Bohem skrze Krista. Není tedy místem kritické reflexe. Méně se obrací na intelekt, ale spíše na celou osobu: na její tělo (postoje, gesta), touhu („Hospodin je mé světlo a má spása...“), paměť postupně nasycenou živou tradicí (jak zpíváme, jak konáme znamení kříže...). Týká se samé osoby v jejím podstatně společenském rozměru. Každá křesťanská liturgie je podstatně prožívána skrze „my“ církve, chápané teologicky jako „my“ Těla, v němž a pro něž jeho hlava Kristus vykonává své výlučné kněžství.

Liturgický akt je symbolické povahy: několik kapek vína a kousek chleba symbolizují celé stvoření a dějiny („plod země a lidské práce“); přání pokoje spolubratrovi nebo spolusestře symbolizuje smíření, které máme v průběhu týdne uskutečňovat a k němuž se zavazujeme jako ke svému úkolu pro lidstvo. Tyto jednoduché rituály umožňují účastníkům bohoslužby pocítit její existenciální dosah, který má po ně samé a který by mohly mít i pro celý svět. Všechna symbolická vyjádření odkazují na velikonocní tajemství Ježíše Krista: např. biblické či hymnické metafory („Sláva na výsostech Bohu“, „Jako laň dychtí po živé vodě“, „Beránku Boží“) i sám liturgický prostor jeho vybavení (sedes, ambon, oltář, kříž, křtitelnice apod.). Symboly odkazují také na celek církve: na církev „včerejška“, jíž jsou jakoby „prodchnuty“ zdi, obrazy, melodie písní i vůně; a církev dneška, jejíž místní shromáždění věřících je teologicky jejím konkrétním zviditelněním (realizací).

Navzdory výmluvnosti symbolů nemůžeme říci, že bychom k jejich objasnění nepotřebovali pojmy. Naopak, symbol je potřebuje, aby mohl vyjádřit svůj úmysl a nezůstal „němý“. Úkolem teologie je ukazovat, jakým způsobem může metafora přiblížit člověka

pravdě díky jeho představivosti a jaká omezení při tom musí respektovat, neboť tajemství zůstane vždy tajemstvím. Přitom platí, že rozumovému pochopení slavených tajemství předchází zkušenost liturgického slavení. Podle Janova evangelia jde poznání Boha ruku v ruce s láskou. Z toho vyplývá, že v liturgii je zakoušeno něco z této lásky, která předchází porozumění. Na základě této zkušenosti můžeme vytvořit zajímavou pastorační „strategii“, která se uplatní zvláště u biřmovaných křesťanů, kteří potřebují zakoušet správnost svého náboženského „vědění“ a nabýt zkušenosti, že „víra dává život“. Totéž platí o lidech, kteří znovu uvěří. Jejich rozumové chápání víry může růst, pokud zakusí i jakési klima vnitřního a slavnostního „nadšení“ a lidského „tepla“ při setkání s bližními. Dokládá to i nárůst zájmu mnohých o malé „příběhy ze života“ nebo o svědectví, se kterými se dnes často setkáváme.

Úskalí zvýšeného zájmu o mystagogii

Ukazuje se, že zájem o mystagogii v dnešní době citlivě oslabuje zájem o uvědomování si společných problémů sociálního, ekonomického a politického rázu. Ty vyžadují určitou etickou angažovanost. Církev nemá právní ani faktickou kompetenci „diktovat programy“, ale má za úkol nahlížet na všechny lidské skutečnosti světlem evangelia. Zdá se však, že současný přístup k liturgii je zasažen proudem pietismu (klade důraz na praktické osvědčení křesťanské nauky v životě – pozn. red.), který se šíří například oblíbenými písněmi s citovým obsahem zaměřeným na „já“ (nejedná se o tradiční „já“ Krista – Hlavy církve nebo jeho Těla – církve, ale o moderní individuální „já“). Tím není zpochybněna snaha o život podle evangelia, ale jde o upozornění, že ono církevní „my“ v liturgii, které zprostředkovává vztah každého člověka s Bohem, mizí ve prospěch vyhraněného individuálního „já“. Člověk má tendenci vyjadřovat v první řadě výkřiky svého srdce.⁹ Zmíněné teologické výhrady by však neměly zastírat výše jmenované prospěšné stránky.

Pastorační pohled

V pastoraci můžeme sledovat podobnou ambivalenci: zájem o mystagogii přináší mnoho prospěšného, ale také určitá úskalí, respektive hranice. Těm se nyní budeme věnovat.

Je zjevné, že mystagogie předpokládá **účast na liturgických shromážděních**, což již dnes pro mnohé není samozřejmostí, včetně dětí a mládeže. Mystagogie však nemůže „fungovat“, jestliže nebudeme sdílet alespoň nějaké minimum znalostí o křesťanské víře. Pokud je účast na liturgii spíše jednorázová, nemůže to stačit k tomu, aby došlo k dostatečně důvěrnému obeznámení s církevním a teologickým jazykem a s obřady.

Druhou hranici mystagogii klade **nedostatečná kvalita liturgického slavení**. Na jedné straně sice platí, že svátosti jako Kristovy činy skrze Ducha Svatého „působí to, co znamenají“ („ex opere operato“). To nelze zpochybnit. Boží dar nezávisí na vlastnostech udělovatele, avšak jeho přijetí jako daru zdarma daného a jeho kýžená účinnost jsou naopak závislé na dispozici člověka, vírou počínaje. To tvrdil i sv. Augustin, kterého nemůžeme podezírat z toho, že by podcenil Boží „dávání zdarma“ ve prospěch lidských předpokladů, ať už morálních nebo psychologických. Platnost svátosti nijak nezaručuje její užitek pro dotyčného. Můžeme dokonce jíst a pít Kristovo Tělo a Krev ke svému vlastnímu odsouzení (srov. 1 K 11,29), nebo – řečeno se sv. Augustinem – můžeme jíst „svátostně“, aniž bychom jedli „duchovně“. Tridentický koncil v tomto duchu uvedl, že způsob, jakým jsou svátosti vysluhovány, musí být podřízen „užitku“ věřících. Z toho je zřejmé, že kvalita liturgického slavení buď toto duchovní dobro podporuje, nebo mu klade překážku; stejně jako podporuje či nepodporuje mystagogii, když jí napomáhá, nebo jí a priori klade překážky. Tuto kvalitu musíme chápat ve dvou rovinách: liturgické a církevní. Obě na sebe vzájemně působí.

V rovině liturgické jde o modlitební kvalitu liturgického slavení, a to o teologickou „průhlednost“ tajemství Krista, který předsedá shromáždění, vykonává uprostřed něj své „jedinečné a nepřenosné“ kněžství, nabízí Bohu bohoslužbu chvály jeho „Těla“ a přimlouvá se za ně; a dále o duchovní vklad shromážděného lidu. Obojí má společně účastníkům slavení umožnit, aby byli vedeni k modlitbě samým liturgickým děním. Neměli by být diváky, kteří stojí na okraji tohoto dění. To například vyžaduje, aby liturgické texty byly čteny tak, jak je to vhodné u „Božího Slova“; aby kající obřad byl prosebný; aby žalm byl alespoň trochu lyrický... Slavení vánoční liturgie by mělo být prodchnuto prostotou, která patří ke Vtělení. Při svatbách či křtech by měly být vybírány odpovídající texty z lekcionáře. Měly by být dodržovány chvíle ticha, které jsou do obřadů zařazeny a mají vést k modlitbě. Kmotrové i rodiče, kteří přijímají pro děti „světlo Kristovo“, by měli vědět, co toto znamení vyjadřuje. Jinou otázkou je teologická a duchovní úroveň používaných písní. Souhrnně řečeno, liturgické slavení by mělo účastníkům nabídnout alespoň „něco“ z hutnosti a stálosti (trvanlivosti) Tajemství. To vše vyžaduje poctivou práci na kvalitní přípravě naší liturgie. Zdá se, že zvláště kněží, kteří jí předsedají, by se měli nechat „obnovovat“, protože tíha zvyku je nebezpečná.

V rovině církevní jde o duchovní a misijní potenciál slavicího společenství. **Mystagogie bude žádaná a plodná do té míry, v jaké je kvalitní samo křesťanské společenství**, které je „svátostí“ toho, co slaví (srov. LG 9). Některá společenství mohou být opravdu „nosná“ na úrovni mystagogické, aniž by byla nutně velmi „výkonná“, pokud jde o techniku slavení. Ukazatele této „nosnosti“ jsou různé, ale sbíhají se jedním směrem. Patří k nim: péče o přijetí nově příchodících, zvláště katechumenů;

podpora nově pokřtěných; otevřenost osobám, které zaklepu na dveře církve kvůli nějakému „přechodovému rituálu“ (křest, svatba, pohřeb) nebo čistě ze zvědavosti; schopnost „rodit znovu začínající“ ve víře díky konkrétním nabídkám novým způsobem; možnost každého (nejen svěcených služebníků) říci „prorocké“ slovo víry, čili slovo, které se nebojí vyjádřit něco nového ve jménu evangelia; duchovní klima společně slavené liturgie apod. Jedná se o výzvu celé pastoraci křesťanských společenství. Aby mystagogie mohla „fungovat“, musí být liturgická zkušenost, která ji umožňuje, dostatečnou výzvou, a to nejen v rovině technické kvality liturgie.

Závěr

Ve výše uvedených ohledech otevírá mystagogie opravdovou cestu naděje. Zároveň se ukazuje, že mystagogie nemůže dostat svým příslibům, nebudou-li křesťanská společenství dostatečně živá a nedojde-li k obnově farních společenství. Současná podoba církve zaniká a rodí se nová. A cesta mystagogie vede až k této obnově.

**Překlad článku: Alžběta Dřímálová
Zpracovala: Marie Zimmermannová**

Poznámky:

- 1 Článek byl uveřejněn v *Lumen Vitae*, LIX, č. 3/2004, s. 267–274.
- 2 Louis-Marie Chauvet, narozený 1942, je knězem. Vyučoval na Katolickém institutu v Paříži 35 let, zvláště fundamentální teologii a teologii svátostí. Svou dizertaci vydal pod názvem *Symbol a svátost. Svátostná reinkarnace křesťanské existence*, coll. Cogitatio Fidei, Paris, Cerf, 1987, 582 s. Toto dílo vyšlo i ve zjednodušené verzi: *Svátosti, Slovo Boží riskuje v těle*, Paris, ed. Ouvrières, 1993. Vždy spojoval teologické vyučování a bádání s pastorační zodpovědností. V současnosti je farářem v St-Leu-la-Fôret v diecézi Pontoise, v níž krom jiného zajišťuje i formaci laiků. Adresa: 4, rue de l'Église, F-95320 St-Leu-la-Fôret. Článek byl uveřejněn v *Lumen Vitae*, LXII, č. 1/2008, s. 35–50.
- 3 Autor k termínu „křesťanské tajemství“ uvádí: „Je třeba říci, že pro naše současníky je jeho smysl často zatemněn, protože se spontánně používá v téměř opačném významu. Z toho plyne, že jde o ‚tajemství‘, které nepokojuje intelekt člověka, ani nepodněcuje fantazii těch, kdo pátrají po Atlantidě, nebo nadšence pro horoskopy. Ale naopak se jedná o tajemství, které, i když zůstává pro lidský rozum nevyčerpatelné, není vůbec nerozumné.“
- 4 Ambrož, *De mysteriis*, č. 2–3 (sb. Sources chrétiennes, 25b), s. 157. Tentýž typ výroku v jeho *De sacramentis* 1 (ibid. s. 61).
- 5 Jedná se o liturgii, diakonii a martyrii (vydávání svědeckví).
- 6 Český překlad tohoto dokumentu: FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Pozvat současnou společnost k životu v víry*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 77–79.
- 7 Tamtéž.
- 8 Tento dokument nebyl přeložen do češtiny.
- 9 Autor upozorňuje na nutnost vycházet z vyvážené teologie eucharistie. Souhrn této teologie uvádí např. KKC čl. 1322–1405.